

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Praha, 2018

Karolína Plachá

AKADEMIE MÚZICKÝCH UMĚNÍ V PRAZE

DIVADELNÍ FAKULTA

Katedra autorské tvorby a pedagogiky

Herectví se zaměřením na autorskou tvorbu a pedagogiku

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

OD SLOVA DO SLOVA

Aneb důležitost začátku a konce

Karolína Plachá

Vedoucí práce: prof. MgA. Přemysl Rut

Oponent práce: prof. PhDr. Jana Pilátová

Datum obhajoby: září 2018

Přidělovaný akademický titul: BcA.

Praha, 2018

ACADEMY OF PERFORMING ARTS IN PRAGUE

THEATRE FACULTY

Department of Authorial Creativity and Pedagogy

BACHELOR'S THESIS

FROM THE WORD TO THE WORD

Or the Importance of Beginning and End

Karolína Plachá

Supervisor: prof. MgA. Přemysl Rut

Opponent: prof. PhDr. Jana Pilátová

Date of defence: September 2018

Allotted to the title: BcA.

Prague, 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou/magisterskou/disertační práci na téma

OD SLOVA DO SLOVA aneb důležitost začátku a konce

vypracoval(a) samostatně pod odborným vedením vedoucího práce a s použitím uvedené literatury a pramenů.

Praha, dne .....

.....

podpis studenta

Upozornění

Využití a společenské uplatnění výsledků diplomové práce, nebo jakékoliv nakládání s nimi je možné pouze na základě licenční smlouvy tj. souhlasu autora a AMU v Praze.

Evidenční list

Uživatel stvrzuje svým podpisem, že tuto práci použil pouze ke studijním účelům a prohlašuje, že jí vždy řádně uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Instituce	Datum	Podpis

Abstrakt:

Tato bakalářská práce popisuje průběh vzniku mé závěrečné autorské prezentace Slovoobraz a sleduje, jak z chaotické subjektivity vzniká objektivně sdělný řád představení. Chaos a řád tu jsou popisovány jako důležitý základ tvůrčí práce.

Abstract:

This bachelor thesis describes the process of creation of my final authorial presentation Slovoobraz and follows the transformation of the chaotic subjectivity into objectively communicative order of a performance. The chaos and the order are understood as an important base for creative work.

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Přemyslu Rutovi za trpělivost. Nejvíce pak za to, že mě vždy ochotně vyslechne a dokáže porozumět tomu, co se snažím sdělit.

Rovněž děkuji Luboši Fendrychovi a všem, kteří mě podporují a jsou mi nablízku.

„A teprve ke konci této práce se ukáže, zda to celé stálo za to. Neboť nápad, který se nepodaří dobře artikulovat, možná ani za mnoho nestál, rozhodně nám však není mnoho platný.“ (Sokol, 2004)

OBSAH

ÚVOD	10
TVORBA – PROCES.....	12
PŘEDSTAVENÍ SLOVOBRAZ.....	14
Paní Anna – první návštěva.....	18
Grant	19
Daniela	20
Alžběta	22
Začátky zkoušek.....	23
Abeceda.....	24
Paní Anna – druhá návštěva	25
Změna zkoušení.....	26
Konzultace	28
Obrat o 180° stupňů.....	29
Slovobraz	35
ZÁVĚR	36
DOSLOV:.....	37
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	38
PŘÍLOHY	39
Příloha č. 1 - výňatky z emailu paní Anny.....	39
Příloha č. 2 – reflexe práce nad Slovobrazem z pohledu Daniely.....	41
Příloha č. 3 – reflexe představení od diváka, autor Klára Jiránková.....	45
Příloha č. 4 – reflexe představení od diváka, autor Petr Novotný.....	46
Příloha č. 5 – můj autorský text, který předcházel práci na představení.....	47

Úvod

„Aby věc, kterou předkládáme, byla pochopena, musí znovu vzniknout.“ (Přemysl Rut při předmětu Proměny autorství, DAMU, 2016/2017)

LUKA: No copak... počkejte! Nerušte ji! Vyslechněte člověka... Nejde o slovo, ale proč to slovo povídá... V tom to je! Povídej, dceruško, jen povídej...(Gorkij, 1973)

„V řecké mytologii je Chaos počátek a pramen všeho na světě. Pro Hésioda je to prázdný prostor, v němž se může rozšiřovat vše později vzniklé.“ (Wikipedie, 2017)
Přemysl Rut vždy při předmětu Autorského čtení upozorňoval na to, že první větu si autor vybírá opravdu svobodně z neskutečného množství možností. Dále se ale vše děje jako u trychtýře a poslední věta už vlastně nemá svobodnou volbu, poslední věta je daná tím vším, co předchází. Poslední věta je tečkou předchozího.

V této práci se chci zabývat začátkem a koncem. Aby něco (například autorské představení) mohlo vzniknout, je potřeba nějak začít. Je potřebný bod odpichu. Ten je dosti jiný než moment zakončení. Při své závěrečné prezentaci Slovoobraz jsem zakoušela proces práce a všimla jsem si rizik začátku a konce. Tato zkušenost se mi propojila se studiem na naší katedře i s praktickou zkušeností z divadel a workshopů. Zároveň jsem přesvědčená o tom, že začátek i konec jsou důležitými body překlenutí, můžeme se ztratit v samotném procesu práce natolik, že věc nakonec nedokončíme nebo naopak můžeme být natolik svázáni naší představou a snahou, že ani nezačneme. Eva Slavíková si všímá podobného při dialogickém jednání: „Je překvapivé, že nejlepším, co v této chvíli pro sebe můžeme udělat, je nechat se. Nechat se jednat, mluvit, být a poté uvádět do vztahu – utvářet, přijímat, nahlížet situaci, poznávat, sledovat smysl, směr, cestu, příběh, téma. Být na stopě.“(Vyskočil, a další, 2012)

Začátek a konec je vždy spojen s celkem, proto nelze jinak než tu mluvit rovněž o dramaturgii celku. Nelze jen vytrhnout z kontextu zrod a závěr, ale můžeme se na ně (ovšem s myšlenkou na celek) zaměřit. Při tvorbě se neustále pracuje s chaosem i řádem. Právě začátek je první krok z chaosu do řádu. Ovšem tím

chaos nemizí naopak, je důležitou složkou tvorby až do samého konce. Něco dokázat přenést z chaosu do racionální fáze, občasné narušení racionality chaosem; to jsou hranice, kde je možné si hrát. „*Napětí z řádu a chaosu (kdy jedním okem dohlíží na tvar a zajišťuje tím určitý druh syntézy prvků; a okem druhým hledá okamžiky, kde řád může být k obohacení díla narušen)* však také staví dramaturga – spolutvůrce do tíživé a riskantní pozice možného narušení plynulosti celého procesu. Dramaturg se tedy může během kreativního procesu držet řádu, ale zároveň by měl být i jeho nezbytným “narušitelem”. Narušit řád znamená pronikat hlouběji, trvat na “vícevrstevnatosti”, větší komplexnosti. Může klást důraz na to, že okamžik, představa či část procesu, jsou příliš kontrolovány, jsou příliš přímočaré.“(Behrndt, 2012)

Proto se v této práci ohlížím a reflektuji své představení Slovoobraz, které na začátku vznikalo jen z touhy dotknout se tématu slov a prošlo si krkolomnou fází odkrývání toho, co chci říct a jak to sdělit divákům. Jde tu o proces otevření se a to i otevření se svým dosavadním zkušenostem, které mohou být v procesu tvorby základem, na kterém stojím a z kterého se mohu odrážet. „*Režisér, který přijde na první zkoušku s textem, v němž má vyznačeny všechny pohyby a jednání atd., je ve skutečnosti mrtvolným divadelníkem.*“ (Brook, 1988)

Tento proces neskončil, trvá i tímto textem, jímž se snažím jej řádně popsat a uvědomit si zákonitosti vznikajícího tvaru. I tato práce, která je o něm, je zároveň jím.

Při setkání obyčejně používáme slova: dobrý den, pozdrav Pánbůh, ahoj, nazdar, těší mě, vítám vás, přijměte pozvání, je mi velkou ctí, ...

Tvorba – proces

„Když jsem přijel do Headlands poprvé, začátkem září r. 1992, nevěděl jsem přesně, co tady budu dělat. V Sausalitu jsem nakoupil kvalitní papíry a uhly na kreslení, že budu pokračovat v práci, kterou jsem dělal doma. Nikdy jsem je nepoužil.“(Skála, 2012)

To, co mě zajímá na tvorbě, je proces. Proces, při kterém se pomalu odhaluje, oč si „to“ říká, jak to „chce“ být vyprávěno. Tak dlouho danou věc pozorovat a zkoumat, až „se“ jí přijde na kloub. Vlastně to jaksi nejsem já, kdo je tu tvůrce, ale je to to „něco“, co je potřeba sledovat a skládat dohromady. Je to svým způsobem podobné procesu dialogického jednání. Je zde třeba určité pokory, nesnažit se „tvořit“, ale spíše sledovat, vnímat a citlivě reagovat na to, co vzniká, a objevovat možnosti a hranice. Přemysl Rut ve svých hodinách předmětu Proměny autorství dochází k tomu, že „materiál je autonomní, nezáleží na mých názorech, ale na jeho vlastní potřebě.“ Jde tedy o způsob, jak se udržet „nad věcí“, ne se ponořit do díla a zapomenout, co se děje okolo, ale najít stav, kdy jsem napůl tam a napůl venku, kdy se tedy cítím být trochu rozdvojena, kdy jsem dvě a mohu tedy lépe sledovat co se děje a reagovat na to. Tento dialogický stav je dosti důležitý nejen na scéně (jak jsem jej zakoušela například při hodinách dialogického jednání), ale rovněž pro jakoukoliv jinou situaci (např. pro zpětnou vazbu od kolegů, pro psaní apod.). Nevidět pouze sebe a co mne na tom zajímá, ale vznikající „věc“ a její nároky.

Mohu o svém závěrečném představení Slovoobraz upřímně říct, že to není nic mimořádného, nic novátorského, nic zvlášť důmyslného. Stačí mi však, že jsem objevila, jak danou věc sdělit a co vůbec sdělovat...; že se to našlo.

Musím přiznat, že kdybych věděla od začátku, jak to nakonec bude jednoduché, asi bych do toho nešla. Tím nechci shodit celou tu práci, chci jen vysvětlit, že nároky a představy, které si na začátku na sebe klademe, mohou zastínit krásu jednoduchosti, ke které se pak stěží dostáváme. Nikdy nezapomenu na napětí a vzrušení při samotném procesu práce, kdy jsem byla „v zájmu věci“ nucená měnit svůj pohled a názor. Tím mě to vlastně začalo zajímat: možností dostat se za své mínění a nahlédnout dál.

Neboť: „Člověk je vznešený tím, že ví o své ubohosti. Strom o své ubohosti neví. Vědět o své ubohosti jistě znamená ubohým být; jenomže vím-li, že jsem ubohý, svědčí to pro mou vznešenost.“(Mikeš, 2017)

Rut při svých hodinách upozorňuje: „V autorském projevu je vždy něco egocentrického, sobeckého, bezohledného. Předpokladem každé plodnosti je (mimo jiné) i chtíč, touha prožít „to“ až do konce; Nezvalova věta *Jsem zaujat pro svůj způsob* (rozuměj: a v důsledku toho nemívám pochopení pro způsoby jiných) to říká velmi výstižně.“ Na základě své zkušenosti bych tento pocit sobectví začlenila do oddílu začátku, kdy daná věc vzniká. Poté dochází v procesu k transformaci, kdy je potřeba to celé nějak uspořádat a nabídnout ostatním. Tam se již sobectví ztrácí, tam si již to, co se tvoří, říká, co s tím dál. Je to jak v pohádce, řídím-li se jen svým sobectvím, jsem zaslepen.

Představení SLOVOBRAZ

Někdy se zdá být ta činnost zoufalá, marná. Když se pokoušíš vtisknout požadovaný tvar hmotě, která je absolutně nepoddajná, a tvoje nástroje v ní téměř nezanechávají otisk. To, co vytlačíš, se vrací zpět a jako bys neudělal nic. A přitom tolik úsilí. Ta hmota má však určitou paměť a zaznamenává do své vnitřní stavby tvé marné úsilí. Tváří se, že ne, ale tvoje vůle se do ní otiskuje, a tak jako rostoucí děti přebírají tvou výchovu, která je formuje, tím, že ty tváře stárnou a hmota se sesychá, rysy se nakonec přeci jen objeví, a to, co bylo zprvu jen dýchnutí výrazu, ztuhne ve tváři navždy. (Skála, 2012 str. 41)

Ať člověk dělá cokoli (nejen autorské představení), nikdy nezačíná od nuly. Vědomě či nevědomě čerpá ze své zásoby zkušeností a jedná pod vlivem dalších lidí, s nimiž se mnohdy ani neseťkal. Také proto bývá na začátku tvůrčí práce pocit chaosu, z něhož je obtížné oddělit zřetelné téma. Zkušenosti, znalosti, osobnosti v nás mluví jedna přes druhou a překřikují, co máme na srdci a ještě ne na jazyku.

Od slova do slova je název, který je zvláštní tím, že upozorňuje na něco mezi od a do. Odněkud někam, ale jak? Co se děje mezi tím? Od rozhodnutí vytvořit představení do samotné prezentace uběhne celkem dlouhá doba plná soustředění a jakési magie. Odpusťte mi pojem magie, ale pokud se hodně na něco soustředíme, začínají se věci až magicky skládat do sebe, protože naše vědomí je tomu otevřené.

Prvotní představa

Na jedné straně „divadlo dramatiků“ – na jehož počátku vždy stojí pevný dramatický text. Na straně druhé „divadlo inscenátorů“, které nazýváme autorským divadlem; na jeho počátku stojí téma a potřeba jeho vyslovení. Pro jeho vyjádření hledají inscenátoři nejprve vhodný materiál, který teprve přetvářejí do podoby divadelních situací a akcí a postupně formují do podoby scénáře – uvolněné dramatické formy, která je vodítkem pro další práci, přitom zůstává maximálně otevřená vlastní divadelní tvořivosti.“(Kovalčuk, 2007)

V říjnu roku 2017 jsem dospěla k rozhodnutí, že si chci zkusit, co jsem již dávno chtěla: vytvořit své vlastní představení, které bude mít silnou výtvarnou složku a ve kterém nebudu sama (jelikož mnohé jsem si na KATaPu v rámci autorských prezentací vyzkoušela a teď mě zajímá, jak nabytou zkušenost využít v práci se spoluhercem).

Chtěla jsem pracovat se světlem a tmou a využít k tomu buď zpětný projektor (meotar) nebo obyčejný malý reflektor, který by prosvětloval velký arch papíru. Psaním písmen či kladením vyřiznutých písmen na meotar by se písmo „zjevovalo“ na archu papíru. Projektor či reflektor by svítil z „neviděného světa“, byl by přítomný jen skrze to, co osvítil. Tím jsem chtěla vyjádřit, že písmo pochází z jiného světa. Že se zjevilo. „Řeč se hebrejsky řekne šāfā. Totéž slovo znamená též „břeh“. Řeč je hranicí dvou světů: našeho, v prostoru a čase se zjevujícího světa a jiného světa, ať už je jakýkoliv.“(Weinreb, 1995 str. 98)

Vůbec tvar písmen má svou hloubku a historii. „Nejprve musíme rozlišit různé prvky, z nichž se jazyk skládá. Na prvním místě jsou to písmena, z nichž je slovo utvořeno. Jejich podoba jistě není libovolná - je dána tradicí.“(Weinreb, 1995 str. 10) Tato dávná, neznámá nám minulost písma, je zapsaná kdesi v jeho tvarech. Tvar písma se měnil a dlouho se vyvíjel. I sebemodernější písmo nemůže ze sebe tuto tradici (otisk) setřást. To, co se projevuje v psané formě, se odráží i v mluvené. „Účinek mluvené řeči, vyslovovaných slov, je samozřejmě nakonec stejný jako účinek poměrů zapsaných písmeny, protože rozdíly písmen se pak promítají do rozdílů hlásek a tím rovněž do kvantitativních poměrů. To je pak ona síla mluveného slova...“(Weinreb, 1995 str. 99) A pak jsem chtěla pracovat s řečí tak, aby si divák uvědomil a všiml, že komunikujeme skrze věty, které se

skládají ze slov, slova ze slabik, slabiky z jednotlivých písmen. Uvažovala jsem také nad tím, že by bylo omezené množství diváků (26 diváků sejně jako písmen v abecedě). Každý divák včetně herců by měl své písmeno, které by při vstupu do sálu dostal. A tak jako lidé jsou krásní sami o sobě, písmena také, ale dávají něco víc, až když se spojí. A s tím by se hrálo.

Prvotní představa byla hodně výtvarná a téměř vůbec dramatická. Bylo mi jasné, že musím najít cestu od výtvarné instalace k divadlu. Co by mi v tom mohlo pomoci? Potřebujeme-li nějakou oporu, často se chytáme něčeho, co už tu bylo před námi. Často to bývají různé texty. Svět slov se nachází v knihách, a tak jsem hledala mezi knihami. Jaká kniha demonstruje vznik řeči a komunikace? Došla jsem k tomu, že potřebuji slabikář. Slabikář by mohl být hlavní osou představení, v něm jistě naleznu inspiraci a pomoc jak dál. Určitě objevím, co by na něm mohlo být dramatického. Slabikářů je mnoho. Nejprve jsem se podívala na internet, abych se zorientovala, a ejhle, náhodou se mi připletl do cesty rozhovor se sběratelkou slabikářů paní Annou N., která vystavovala v té době slabikáře na ZŠ v Mladé Boleslavi a deník.cz s ní udělal rozhovor. Díky tomu jsem se dostala k odkazu na webové stránky paní Anny, kde jsem na ní sehnala kontakt. Od té doby se Anna N. stala mým průvodcem po světě slabikářů.

Má **vnitřní potřeba** zpracovat téma slov a vztahu k nim pramení z dětských zážitků. V dětství mě rodiče tahali po psychologicko-pedagogických poradnách, kde se snažili objevit mou poruchu učení. Psycholožka mi prohlížela sešity a zkoumala, kde pletu jaká písmena, určili mi dysortografii a pak jsem ve škole místo diktátů vyplňovala cvičení. Vnímám, že mám jiný cit pro slova, že mi vlastně nějaký jemnocit chybí, často slova zaměňuji, sáhnu po těch, která jsou těsně vedle. Většinou to nejsem já, kdo si uvědomí, že jsem použila nesprávné slovo, protože to „mé“ slovo mi připadá zcela výstižné. Tím, že mám problémy v češtině, objevují se ještě větší problémy v cizích jazycích. A naopak: když jsem pobývala v Polsku a naučila jsem se přiměřeně polsky, se má čeština „zpolštila“. Občas, když někomu něco vyprávím, z udiveného pohledu v jeho očích pochopím, že je nějaké slovo špatně, a divím se, že mu nerozumí. Většinou se pak dozvím, že dané slovo není česky nebo je syntézou několika slov či významů.

Nedávno se mi přihodilo, že jsme si povídaly s Danielou a já jsem řekla: „Byl tam chlum lidí.“ Daniela se podívala stranou a začala se zamýšlet nad tím, odkud je slovo „chlum“. Nejprve si myslela, že je to staročeština (což zřejmě také je, ale

jiného významu). Podívala jsem se na ni a řekla jsem: „To bude polsky.“ Ale pak jsem si uvědomila, že polské slovo je „tlum“. Tak jsem se opravila, že jsem tím myslela „dav“, ale až doma mi došlo, že jsem chtěla pravděpodobně říci „chumel“.

Jakmile zjistím, že dané slovo neexistuje nebo je v jiném jazyce, jsem zklamaná: i po objevení chyby mám pocit, že dané slovo nejlépe vyjadřovalo, co jsem chtěla říci. V dětství jsem měla ohledně toho dost problémy se sestrou, která byla naopak jazykově velice schopná a neustále mě upozorňovala na mé jazykové nedostatky pochechtáváním. To mělo za následek, že jsem si ve světě slov dosti nejistá. Svět slov je svět řádu a pravidel, ten můj je narušován různými zkomoleninami a patvary, a tím se dostávám v tomto světě řádu do pocitu chaosu. O tom byla řeč už v textu O knihovně slov (viz Příloha č. 5), který jsem napsala na konci prvního ročníku a který byl předzvěstí této práce nad Slovoobrazem.

Na začátku tedy byla jakási **prvotní představa** idejí a výtvarného vyjádření a **vnitřní potřeba**, která to celé rozvířila.

Paní Anna – první návštěva

Za paní Annou do Mladé Boleslavi jsem jela poprvé s Matyášem Machatem, kterého jsem přizvala ke spolupráci jako výborného typografa i grafika, studenta UMPRUM, znalce písmen. Paní Anna na nás čekala se svým invalidním vozíkem, kterého se ovšem jen přidržovala, aby neupadla, ale jinak byla samostatná a šla po svých.

Nutno tu nejprve zmínit, že setkání s paní Annou jsem se trochu obávala, ale zároveň jsem byla zvědavá. Příliš často nepřicházím do kontaktu s postiženými lidmi a nikdy jsem nebyla u někoho postiženého doma. Věděla jsem, že Anna žije v bytě se svým mužem, ten je také po obrně a zároveň schizofrenik. Když jsme přišli do bytu, byl manžel zavřený v pokoji a nebylo jej vidět ani slyšet. Paní Anna byla evidentně šťastná, že ji „neotravuje“ a že se nám může plně věnovat.

Anna je rázná žena, která si nenechá jen tak něco líbit a vždy bude za sebe bojovat. Co na srdci to na jazyku, vždy je upřímná a bezprostřední. Už když jsme ji následovali k jejímu paneláku, tak ji mnoho lidí zdravilo a mávalo na ni. Nebojí se říct o pomoc, ale nikoho neobtěžuje, když nemusí. Měla v domě neobyčejně uklizeno, což bych od ženy, která se hůře pohybuje a má problém s úchopem, nečekala.

Anna nám ukázala svou sbírku, probírali jsme se množstvím slabikářů, mnohé z nich jsme fotili. Byli jsme nadšení z prostých jednoduchých slabikářů ze začátku minulého století a dotklo se nás, jak se měnila grafika a barevnost u těch nejnovějších. A pak Matyáš objevil v několika slabikářích písmo, se kterým v tu dobu pracoval. (O tom ale více v kapitole Abeceda).

Anna nám podávala další a další slabikáře a u toho občas prohodila něco o svém muži, o své dceři, o mamince. Její manžel dokonce v jednu chvíli vyšel ze svého pokoje, aby se napil, a usmíval se na nás, jako bychom byli andělé. Annu to naopak rozhodilo, prý má ráda na návštěvy klid a manželovi o nich raději už ani neříká. Když jsme odcházeli zaplaveni slabikářovou horečkou, byli jsme z paní Anny nadšení a někde v hloubi duše jsme věděli, že by nám toho mohla říci mnohem více.

Grant

Ještě před první návštěvou paní Anny jsem se rozhodla podat školní grant – vnitřní soutěž DAMU. Popis projektu zněl:

Autorský projekt založený na spolupráci studentů KATaP, KALD a UMPRUM. Hlavním cílem je vytvoření scénického slabikáře. Zajímá nás obraz, slovo, řeč a komunikace s divákem. Abychom vytvořili tento scénický obraz, musíme nalézt jeho výtvarnou formu. Proto navštívíme paní Annu sběratelku českých i světových slabikářů. Scénický obraz bude hravou formou, která povede diváka k zamýšlení nad slovy. Využijeme stínohry, hravé typografie, ale i jevištní mluvy.

To, že hlavním cílem je vytvoření scénického slabikáře, mi pomohl odkrýt Michal Čunderle, když jsem s ním konzultovala žádost grantu. V tomto momentu práce se tedy prvně změnila **prvotní představa**. Najednou to měla být hravá forma. Myslím, že tato **druhá (hravá) představa** přišla se slabikářem. Slabikář je hravý a i těžké téma je v něm sdělováno s určitým nadšením.

Grant má výhody, že se dostanou peníze, studenti mohou spolupracovat napříč katedrami a vše je takové hezky oficiální. K tomu všemu se ale ještě dostaví větší pocit zodpovědnosti a mírná panika, jestli ty představy půjdou naplnit.

Vypsání žádosti bylo klíčové v tom, že tento projekt musel mít **název**. Pojmenovala jsem jej tedy Slovoobraz. A jelikož jsem někdy pěkně paličatá, pojmenovala jsem tak i představení. Už z principu. Tím jsem si mnohé zkomplikovala, jelikož název většinou má vystihovat obsah. A já jsem teď měla **název**, ale zatím ne obsah. Tak většinou názvy nevznikají. Tento krok považuji za **chaotický**,

Daniela

Vybrala jsem si Danielu na základě toho, že jsem shlédla její autorskou prezentaci a ocenila jsem přesnost a pečlivost, s jakou ji vybudovala, také jsem se s ní potkala na workshopu s polským divadlem Węgayty (líbí se nám stejné přístupy k práci) a slyšela jsem, jak přemýšlí nad organizací svého festivalu Kočí v Chotči. Oslovila jsem ji, třebaže jsem se obávala různých nástrah, které často při nějaké spolupráci vyvstanou a zatíží ji či dokonce znemožní. První takovou nástrahou mohlo být už naše první setkání. Seděla jsem na HAMU ve třídě, všude okolo mne byla literatura a obrázky a katalogy, které mi sloužily jako inspirace. Měla jsem pocit, že když je okolo sebe rozmístím, budou jako mé pilíře a základní kameny. Nebylo lehké Daniele vysvětlit, o co mi jde. Nebyl mi úplně jasný cíl, ale cítila jsem, co mě fascinuje. Nevěděla jsem, kam můžeme dojít, ale znala jsem začátek cesty, kterou chci prozkoumat, a měla jsem své pilíře pro tuto stavbu. Šlo hlavně a především o to, jestli se Daniela usměje a bude se jí do toho chtít, nebo se zašklebí a nepodpoří mě. Říkala jsem, jak je fascinující, že beze slov by neexistovala naše komunikace ani lidský svět, že bych chtěla dělat představení o slově, představení, které by bylo výtvarné, že bych chtěla nějakým způsobem předvést stvoření slova na jevišti a že si chci hrát.

Domluvila jsem a bylo ticho. Daniela se zamyslela a začala přemýšlet nad tím, co jsem jí řekla, ale šla dál, šla za ta slova a začala hledat, co ji by mohlo zajímat na tomto tématu. Začala mluvit o tom, jak učí češtinu cizince a že je pro ně těžké slovo zmrzlina, porovnávala slova v češtině a slova ve francouzštině, začaly jsme si společně povídat nad významy slov a jejich znělostí. Danielu téma neodradilo, ale ani ji nějak falešně přehnaně nenadchlo, což je zdravý přístup, který umožňuje další práci. Později jsem si přečetla, jak se nad první zkouškou pozastavuje Peter Brook: *„Při první zkoušce vede vždycky do určité míry slepý slepce. První den může režisér občas zahájit formálním úvodem, ve kterém vysvětlí základní ideje díla. Nebo taky může ukázat návrhy či nákresy kostýmů, nějaké knihy či fotografie, anebo žertuje či požádá, aby herci začali hru číst. Kdyby se společně napili, hráli nějakou hru, pochodovali kolem divadla, nebo stavěli jakousi zeď, vyšlo by to nastejno. Nikdo není s to vnímat, co se říká – všechno, co děláte, má jediný smysl: dostat se z prvního dne do druhého.“* (Brook, 1988 str. 148)

Další možnou překážkou mělo být naše druhé setkání a zároveň naše první praktická zkouška. Setkaly jsme se v sobotu u mě doma, kde byla pro zkoušku vyhraněná největší místnost, která splňovala nároky na prostor. Chtěla jsem po Daniele, aby si přinesla svůj akordeon. Měla jsem pár textů ze slabikářů paní Anny. Začaly jsme pracovat s rytmem, zkusily jsme si pohyb a představy podobné tomu, co se dělá v hodinách pana Lössla. Bylo to setkání, které sloužilo k tomu, že jsme se navzájem trochu otevřely a že to nějak tak šlo. Opět k této zkušenosti přikládám zajímavé srovnání s popisem Petera Brooka: *„Druhý den je už jiný – proces započal a uplynulých čtyřadvacet hodin skrytě pozměnilo všechny komponenty a vztahy. Vše, co teď na zkoušce uděláte, bude ovlivňovat tento proces. Společné hry budou procesem, který navodí určité výsledky, jako například zvýšený pocit důvěry, přátelství a neformálnosti.“* (Brook, 1988 str. 148)

Alžběta

Alžbětu Vitvarovou jsem pozvala do projektu jako studentku scénografie na KALD. Jelikož na naší katedře s rekvizitou ani se scénografií téměř nepracujeme, nevíme, „jak se to dělá“. Bětka překypovala nápady, snažila se mi otevřít obzory a vnímání. Nejprve jsem jí představila svou ideu papírů, které se skládají na sebe a z druhé strany se prosvěcují, a ideu stínohry. Bety se nebála jít s nápady dál.

Asociace Alžběty:

Papíry můžeme polít vodou, můžou být z různých materiálů, může to být i látka nebo materiál tyvak, ten vypadá jako papír, ale je pevný a dá se ohýbat. Do papírů se dá i něco vypalovat, protlačovat. Proč je tam písmo? Nedá se písmo vyjádřit jinak? Může tam být písek, nebo fotografický film, do kterého se bude něco vyškrabávat. Šicí stroj umí vyšívat i text, když se naprogramuje. Pak se může přetrhnout nit. Šít se může napříč materiály, nit může dvě věci spojovat. Dají se koupit sítotiskové barvy a potisknout si oblečení. V čem chcete hrát? V legínách a černém tričku snad ne. Také by se vám tam hodil projektor, nepřemýšlela jsi o něm? Nebo meotar.

Otázky Alžběty:

Proč děláte tohle představení? Co to má být? Jak to má být udělané? Pro jakou cílovou skupinu představení bude? Co by měl vidět divák?

Po naší schůzce mi šla hlava kolem. Zaplavil mě naprostý pocit chaosu a neukotvitelnosti mých představ. Měla jsem pocit, že je to všechno nějak příliš těžké, že je toho moc, že nevím, čeho se chytit a co vlastně chci. Přišlo mi, že jsem vstoupila s Bětkou do jiného světa, kde se na tvoření nahlíží úplně jiným způsobem, z nějaké jiné strany. Zároveň mě lákalo můj svět s tím Bětčíným nějak propojit, ale cítila jsem, jak jsem již příliš ovlivněná jakousi „čistotou a jednoduchostí“ KATaPu a že sice chci představení výtvarné, ne však výtvarně náročné po technické stránce.

Začátky zkoušek

Základní otázky pro zkoušení zněly: Jak zkoušet ve dvou, když jeden z nás je režisér? Jak si být tedy vzájemně režiséry? Dva lidé netvoří skupinu, jaký je náš vztah? Co můžeme takto spolu vytvořit?

Na začátku jsme pracovaly s tvary písmen, chtěly jsme si je zapsat do těla, ale tak, aby pohyb byl tvary jen inspirován, aby je neilustroval. Začaly jsme se učit k některým písmenům básně ze slabikářů. Improvizovaly jsme se zvukem hlásek a samohlásek. Vytvořily jsme si seznam toho, kde všude jsme v životě ovlivněné písmeny (na příklad zkoušky na vysoké škole jsou hodnocené písmeny, vitamíny, SPZky, úrovně všeho možného, metro je tak označené, třídy ve školách...). Vytvořily jsme scénu Emy a mámy, Daniela ještě scénu šílené lingvistky. Vymyslely jsme si, že si chceme s diváky zahrát hru Na šibenici (diváci by hádali písmenka). Zajímala nás i otázka, zda lze zahrát stupnici, když jedno písmeno-nota zmizí.

Poznámky z deníku:

Od října do prosince jsem těžce spala, v noci mne probouzely myšlenky na mé představení, zdály se mi sny o písmenkách, potila jsem se ve spánku. Úzkosti spojené s pocitem, že to nemohu zvládnout, že jsem si na sebe naložila příliš. Jak mám unést zodpovědnost za představení, ve kterém nejsem sama? Unést tu zodpovědnost, že mi Daniela, Matyáš i Alžběta věří a dělají to nejlepší, aby představení vzniklo, a já si přitom vůbec nejsem jistá, jestli něco takového dovedu? Co když je prostě příliš těžké zadání vyjádřit na jevišti svět slova a řeči a vůbec vznik slova. Dokážu nějak propojit všechny ty myšlenky, nápady, cesty a odbočky?

Už v této chvíli jsme přemýšlely nad tím, že by bylo hezké mít jednu originální knihu/slabikář, z které by se přímo četlo divákům. Matyáš pořád mluvil o tom, že by se na jevišti mělo tisknout. Já jsem chtěla mít dřevěnou abecedu i přesto, že to Bety přišlo jako scénografický objekt spíše někam do televizního pořadu pro děti. A tak jsem požádala Matyáše, ať nám vyrobí abecedu.

Abeceda

Písmena byla od začátku něčím, co jsem chtěla v představení mít. Nejprve jsem navrhla, aby je Matyáš psal svým krásným rukopisem přímo na meotar, který by je promítal na velké formáty papírů. Ukázalo se, že je za prvé nepraktické, aby byl při představení vždy přítomný na scéně (byla by to třetí postava, která by se musela vzít do hry), a za druhé Matyáš sám nechtěl: raději vyrobí písmo, které budeme po meotaru posouvat my. Ale nakonec to všechno dopadlo jinak. Rozhodli jsme se pro abecedu ze dřeva.

Jaké písmo ale zvolit? Tato otázka se vyřešila jako zázrakem sama. Při prohlížení slabikářů u pani Anny našel Matyáš asi u třech slabikářů použití písma Dada – Grotesk, které čirou náhodou už před časem objevil se svým kolegou Vojtou Říhou v tiskařské skříni, poupravili je a vytvořili z něho nové písmo s názvem Slavia (ano, to je písmo, kterým je napsána tato bakalářská práce). Nenašli však bližší informace o jeho historii a použití, a tak byl Matyáš šťasten, když na něj písmo znenadání vykouklo ze slabikáře.

Dalo by se tu mluvit o jakési podivné náhodě, ale dovolte mi vrátit se k úvodu, kde píšete o řádu a chaosu. Z různých chaotických nápadů, rozhodnutí a kroků se najednou vytváří jakési až náhodně nemožné pojítko, jasný náznak řádu, který je potřeba přijmout. Jestliže Matyáš je autor písma Slavia, které jsme objevili v jeho starší podobě v několika slabikářích, jasně to spojuje Matyáše, písmo Slavia a slabikáře dohromady. Není to zákonité? Něco tu patří k sobě. Je tedy jasné, že tento řád budeme následovat a vytvoříme dřevěnou abecedu z písma Slavia.

Abeceda tedy byla dána do výroby, aniž bychom věděli, jak ji budeme v představení používat. Dozvěděla jsem se, že je to častý problém scénografie. Aby se s něčím mohlo zkusit (tedy aby se mohlo vůbec vyzkoušet, jestli je daná věc pro představení použitelná), musí se to nejprve nechat vyrobit. Může se ovšem stát, že se pak představení bez té vyrobené věci obejde.

Paní Anna – druhá návštěva

Petr Oslzlý píše: „Nepřavidelná dramaturgie, která nevychází z nabídky divadelních her, musí zákonitě hledat v nabídce témat. Kde však taková nabídka existuje, nebo lépe řečeno, kde jinde ji musí dramaturgie hledat, má-li divadlo být živým ohniskem doby, než v životě samém, tedy ve společnosti a ve vnitřních i vnějších stescích, problémech, radostech i smutcích jedinců, kteří komunitu společnosti tvoří?“(Kovalčuk, 2007 str. 55)

Tentokrát jsem k paní Anně jela s Danielou. Chtěly jsme si od ní vypůjčit pár slabikářů. Opět jsem listovala v knihách a Anna nám vesele vyprávěla svůj životní příběh. Najednou se rozmluvila a nebyla k zastavení. Bylo zajímavé, jak všechny své životní těžkosti a traumata dokázala vypovědět s odstupem a se smíchem. Až nás mrazilo. Cestou zpátky do Prahy nám bylo jasné, že slabikáře nepřeváží příběh paní Anny. Byly jsme najednou konfrontované se životem samotným. S něčím, co není uměle vymyšlené, co není vycucané z prstu. To život musí v představení zaznít. Petr Oslzlý dále píše: „A chce-li divadlo zůstat živým organismem, vstupujícím svým jednáním do života, musí být otevřeno všem impulzům z tohoto života přicházejícím“(Kovalčuk, 2007 str. 55)

Změna zkoušení

Do tohoto okamžiku jsme vybudovaly s Danielou několik scén a cvičení, pracovaly jsme s experimentální poezií, s příběhem Emy, která poznává svět slov, a mámy, která ji do toho světa zasvěcuje. Měly jsme už nějaký materiál, ale najednou jsme začaly přemýšlet nad paní Annou. Chvilí jsem se představě, že mám teď vlastně začít znovu, bránila, říkala jsem si, že by to mohl být námět na další představení, ale brzy jsem pochopila, že se jen snažím obelstít samu sebe, abych si nepřidělávala práci.

Vrhla jsem se tedy na dokumentaci příběhu paní Anny. Jednak jsem s ní vedla celkem rozsáhlou emailovou korespondenci, jednak jsem ji jela znovu navštívit a snažila jsem se na kameru zachytit její vyprávění. Také jsem si přečetla seminární práci její dcery Šárky, která psala o životě s postiženými rodiči. Dopadlo to tak, že jsem se zahltila daty a informacemi a moje hlava už nedokázala vstřebávat další údaje, protože zároveň přemýšlela nad tím, jak se dá život paní Anny vypovědět scénicky.

V příloze č. 1 přikládám výňatky z dlouhého emailu, který demonstruje, jak rozsáhle paní Anna píše. Stejně, jak píše, i mluví. Potřebovala jsem znát její příběh, ale detaily jejího života vytvářely nový pocit zmatku. Co je a co není podstatné? Opět tu došlo k hledání řádu v chaosu.

Uvědomila jsem si, že celý její život na scéně vypovědět nemohu, ale vybrala jsem některé momenty a zamíchala je mezi scény, které jsme již s Danielou měly. Něco se samozřejmě muselo vyškrtat a také jsme pochopily, že nebudeme potřebovat meotar ani sadu papírů. Místo toho jsme si na doporučení Alžběty pořídily dřevěný věšák, který nám vyrobil Danielin dědeček. Alžběta mě totiž upozornila, že přemýšlím v rozměru 2D a že divadlo pracuje s 3D rozměrem. Věšák byl trojrozměrný.

A tak jsme začaly znovu zkoušet a vytvořily jsme po nějakém čase určitou kostru scén. Používaly jsme abecedu, věšák, stínohru, různé texty, klaunské číslo, to vše prokládané emaily paní Anny se scénami z období školních let. V tu dobu jsem si zapsala do deníku:

V těchto dnech intenzivní práce se ukazuje 1) jak je intenzivní práce hutnější a přínosnější 2) jaké máme nedostatky v tom jak uchopit/vytvořit představení – uvědomuji si, že musí existovat postupy, které jsou nějak ověřené a které nejsou „metodou“, jak vytvořit představení, ale mohou pomoci v třídění materiálu, při

skladbě scény apod. Co je dramatické? Co je pro diváka zajímavé? Vytvořila jsem si první mapu scén (určitý graf) a budu tvořit další s tím, jak se bude měnit naše práce. Mám pocit, že nám chybí jakési „dramaturgické minimum“. Jako bychom o divadle nic nevěděly a znovu je s Danielou poznávaly. Daniela mi řekla, že jí to přijde skvělé (to naše bádání), že objevujeme hrozně moc nových věcí a že ji to baví. To je důležitá zpětná vazba.

Konzultace

V dubnu jsme práci ukázaly Přemyslu Rutovi, Petře Oswaldové, Alžbětě Vitvarové a Lence Hulákové (absolventka KALD – dramaturgyně). Už při ukázce jsem cítila, že je to divné, že tu něco nehraje. Že tu chybí hra.

Mé některé poznámky z konzultace:

Přemysl Rut:

Nevyznám se v tom. Objeví se osud paní Anny, který je nevšední; to mě zajímá. Ale jak je to dál? Nevím, na co se hraje. Věci jsou lehoučké, ale jsou těžké. Ještě tu nemluví obraz. Proč se zhasíná? Co se tím mění?

Bety:

Divák si hodně musí domýšlet. Proč zrovna písmena a ne třeba psi?

Petra:

Paní Anna má nějaký vztah k písmenům. Jaký?

Přemysl:

Začíná to zajímavě, jako cesta do světa písmen a do světa paní Anny. Hodně věci lidem neřeknete – vy jako Karolína – nestyďte se vyprávět příběh.

Lenka:

Není to o paní Anně. Mělo by to být mnohem víc o paní Anně. Její zapatlaný, osahaný, ohmataný svět písmen.

Petra:

Chyběla tu hra. Hra pohybová, výtvarná, zvuková, světelná.

Přemysl:

Potřebujete písmena? Ta reálná písmena leží, předávají tíhu.

Obrat o 180° stupňů

„Každá práce si samozřejmě žádá rozvahu; to znamená srovnávat a promýšlet, dělat chyby, vracet se, váhat a začínat znovu. [...] Režisér musí své nejistoty zjevit celému souboru, avšak za odměnu se mu dostává nástroje, který sám rozehrává přijaté podněty. [...] – živý herecký materiál pořád promlouvá, prociťuje a pátrá kolem. Zkoušky jsou viditelným přemýšlením nahlas.“ (Brook, 1988 str. 151)

Z deníku:

Konzultace naznačila, že představení není ani zdaleka hotové. Je na něm ještě velké množství práce. Zítra máme s D. zkoušku v Řetízku. Cítím, že i já i D. jsme unavené. D. to na sobě nechává víc znát. Hodně se proměňuje. Jakoby přestávala věřit naší práci. Mám pocit, že D. začíná být rozčilená z toho, že se mnou pracuje. Je v šoku, protože před konzultací přišla na zkoušku pozdě, byla v hospodě, pila pivo, byla veselá a všechny hrdě zvala na představení. Neuběhlo ani 24 hodin a po konzultaci se vše změnilo.

Byla to hodně těžká situace. Cítila jsem velikou únavu, cítila jsem jisté zklamání. Zklamání ze sebe samé, že tu tolik měsíců pracuji, zkouším, sbírám materiály, beru čas Daniele, Matyášovi, Bětce i paní Anně. Všichni mi důvěřují a vynakládají tolik svého času a sil a já nejsem schopná realizovat jednoduché představení.

Věděla jsem, že to mohu jednoduše vzdát. Všechno seškrtat a udělat autorskou prezentaci tak, že budu klasicky na scéně sama vyprávět, jak jsme to celé chtěli udělat. To byla jasná varianta, po které se dalo vždy sáhnout, ale pokud bych po ní sáhla, nesla bych si v sobě pocit velkého selhání. A pak tu byla druhá možnost: nalézt klíč k tomu, jak z toho všeho materiálu spolu s Danielou vystavět příběh. Stále jsem v sobě (ted' už trochu hlouběji) cítila, že se ten klíč nalézt dá. S Danielou začalo být ale těžké pořízení a to mě hluboce bolelo a bralo energii. Věděla jsem, že pro Danielu je to první zkušenost s takovým hledáním. Asi čtrnáct dní jsme si nechaly pauzu. A pak jsme se nově setkaly a sepsaly jsme manifest:

Chceme se naučit odvyprávět příběh paní Anny. Přijít na to, jak jej odvyprávět. Slabikář vidí paní Annu, Anna je propojena se slabikářem. Jakou paní Annu vidí

slabikář? V čem slabikáře pomáhají paní Anně v životě? Jak paní Anna pomáhá slabikáři (sbírá je, vytváří si s lidmi vztah skrze slabikáře)? Jak si slabikář hraje s paní Annou a jak ona se slabikářem? Co umožňuje slabikář za hru? Paní Anna je vypravěč, vypráví svůj příběh? Slabikář ji doprovází na cestě životem. V představení musí zaznít to, že mohla jít do školy. Škola=první úspěch paní Anny (byla šikovná na učení básniček). Uvědomovat si přítomnost a minulost. Paní Anna je v přítomnosti a mluví o své minulosti. Slabikář je koníček, hra, která odlehčuje její život, je to úleva a zároveň její úspěch.

Manifest jsme pojmenovaly manifestem, abychom si dodaly kuráž. Mělo to znamenat začátek nového přemýšlení o věci. Manifest proto, abychom se měly čeho chytit. Kousek řádu v této pro nás tak chaotické situaci.

Z konzultace jsme věděly, že máme zbytečně mnoho rekvizit. Byla otázka, čeho se zbavíme. Všichni navrhovali zbavit se písmen. Písmena jsou příliš jasným znakem, který mluví sám za sebe, a jen nám překázejí. Nechtěla jsem se písmen vzdát. Písmo tam mělo být od začátku, bylo v mé počáteční představě. Ale dobrá, nakonec jsem na něm přestala trvat. Napsala jsem Matyášovi, že tu abecedu asi nevyužijeme a on mi odepsal: „Popravdě by mě to mrzelo – strávil jsem na tom čas, protože jsem myslel, že si za tím stojíš.“ Ha, tak takováto reakce byla jasná. Prostě to písmo použít musíme. Tím bylo rozhodnuto. Odstranila jsem tedy věšák. Dřevěný, trochu zkřivený věšák nám byl do této doby postavou paní Anny a zároveň místem, kde se skrze stínohru zjevoval její vnitřní svět. Tak jsme se zbavily problému světla a tmy, 3D prostoru a ještě dalších rekvizit. Při zkoušce jsme teď měly prázdný prostor a dřevěnou abecedu. Dřevěnou abecedu, která se dá ovšem otočit písmem dolů a použít jako dlažba, jako dlážděná cesta, po níž se můžeme vydat. S trochou fantazie tak začal vznikat nový hravý svět. S Danielou jsme si začaly společně s abecedou hrát. Našly jsme mezi sebou vztah a vše najednou začalo do sebe zapadat. *„Důvěrná blízkost a intimita během celého procesu tak dovoluje tvůrcům získat nová řešení, která vycházejí nejen z procesu samotného, a zároveň i z pochopení nově vznikající logiky celého představení.“*(Behrndt, 2012)

Ještě před samotným představením okamžitě kontaktuji diváky tím, že jim rozdávám tužku a dva papírky. Vidím přitom, kdo přichází, jak se tváří, navazujeme první vztah. Pak se postupně dostávám do „role“ tím, že jim říkám o názvu představení a dávám jim zadání, aby na jeden papírek napsali svoji představu, co se skrývá pod názvem Slovoobraz. Papírky si vyberu, a tím trochu vytvořím atmosféru školy. Tato „přednáška/oslovení diváka“ se stává více

„divadlem“, když přivítám na scéně Danielu. Začíná dialog. Nejprve divákům popisujeme, jakou jsme si prošly cestou, co všechno jsme měly vymyšlené, a hra se stupňuje tím, že dojdeme k bodu, kde se nacházíme. Slovo slabikář představení rozehraje. Báseň o slabikáři navodí výraznější atmosféru školních let. A pak divákovi ukazujeme, jak jsme navštívily paní Annu. Jedeme do Mladé Boleslavi, vcházíme do jejího paneláku, jedeme výtahem, vstupujeme přes práh jejich dveří, dostáváme se do jejího světa. Prostor kolem nás se mění v její byt (výrazový prostředek je v této fázi jen pohyb, který je dosti stylizován, má evokovat rozpothybovaný slabikář, 2D formu – obracíme se buď přímo před diváky, nebo jsme k nim bokem, cupitáme jako dvě panenky, atd. - i mluva je záměrně slabikářově primitivní). V bytě Anny si prohlížíme slabikáře, ty reálně „vystavujeme“ před diváky, čtením v nich demonstrujeme jejich historický vývoj, styl jazyka. V tu chvíli každý divák, který prošel základní školou nebo jí prochází, vzpomíná a k nějakému slabikáři se bezděky zařazuje. A pak dochází k dramatickému momentu. Paní Anna usnula, jsme s Danielou sami u ní v bytě a víme ještě o jednom pokoji, který nám neukázala. Tajně do něj po dlaždičkách abecedy (abeceda je skryta – jsou vidět jen dřevěné čtverce) vstupujeme a ocitáme se v jiném světě. Ve světě slabik a slov ze slabikáře. V tu chvíli odhalujeme „deníky paní Anny“, kterými jsou písmena abecedy. Každé písmeno dovypráví jeden úsek z jejího života. Paní Anna stále spí. Je tu nebezpečí, že se probudí a objeví nás. To udržuje diváka v napětí. Příběh paní Anny se dostane k divákům. Vracíme se do obýváku, kde je paní Anna, ale už teď víme, co jsme před tím nevěděly. Odjíždíme a pokladem, který si vezeme se sebou, není věda o slabikářích, ale poznání jejího příběhu. Představení končí. Zbývá hádanka, kdo vládne celým světem (přece abeceda). Jak se začínalo, tak se končí, nejprve rozloučení s Danielou, pak diváky poprosím o zapsání, o čem to pro ně bylo, papírky si vyberu a diváky pozvu na výstavu (Slovobraz) slabikářů, dřevěné abecedy a papírků, které jsem si od nich vybrala. Mohou si číst, prohlížet, vzpomínat, skládat slova z abecedy.

Představení se složilo a bylo. A bylo jasné, že je. Najednou jsme se v něm cítily tolik přirozeně, že jsme tu opravdu samy za sebe, že se před diváky neschováváme za nějaké rekvizity, že si nehrajeme na něco, co nejsme. Že věc zbytečně nenafukujeme. Vznikla trochu až dětinská forma hry, která nás baví právě v té absurdní jednoduchosti. Oproštění se od svých „uměleckých nároků“ a hrát si a blbnout s jednoduchým jazykem slabikářů. To, co vzniklo, bylo naprosto něco jiného od prvotní představy, ale ta představa v tom je někde otisknutá.

Zde příkládám představy diváků, o čem to bude a o čem to bylo, ze tří míst – Praha, Choteč, Čáslav. Na první otázku měli jen indicii v názvu představení. Na odpověď, o čem to bylo, měli vše, co jsme jim ukázaly.

Praha-DAMU:

O čem si myslíte, že to bude?

Já mám v hlavě jen slovobrazy. Pulzující slovobrazy. Obrazy se slovy; klasické hrátky se slabikami ze slabikáře; tvorba; vo slonech; něco zvláštního; spíš jakoby pohádka; hru se slovy; obrázek v prostoru a v pohybu; obrazy ze slov; něco hezkého; slabikář; čínský znak; slabikář; Kájina autorská prezentace; představila jsem si, že uvidím slovo a obraz dohromady; že bude Kája skládat obrazy z písmen a Danča bude na to koukat; příšerka; slabikáře; cosi mezi slovem a obrazem; obrazoslovnost; bufet; jména věcí; obraz, který je vymalován slovy, která jsou řečena a vyvolávají obraz v mojí mysli; obrázek; nevěděl jsem, že tvoje autorská se jmenuje Slovoobraz; skřítek; obraz u slov; slova a obrazy – něco poetického (ale ne ve smyslu poetismus); tabula rasa; slovo, obraz, studijní žatva; báseň v obraze; malování obrazu pomocí slov; Slovoob; kaligramy tebe + Daniely odkládání; slovo jako pohyb; vizuální metafora slova, imaginace.

O čem to bylo?

Příběh postižené ženy, která nachází smysl ve sbírání předmětů, které jí připomínají šťastné chvíle z dětství; o jednom životě, o lásce ke slovům a písmenkám, o hraní si se slovy a obrazy; o Emě, masu a mámě; Historii; o Slovoobrazu a bylo to nádherné; život lidí; (nakreslené srdce); o touze; o slabikářích; hledání tématu a jak ho sdělit; vo slonech; o slabikářích; o slabikářích; krása života; život sám; o tom, že to bylo; o dlaždičkách paní Anny; příběh paní Anny, láska ke slovům a slabikářům, živý slabikář na jevišti v pohybu; o historii slabikáře a o vašem výletě za paní Annou a o paní Anně; o záchraně v dětství; o tom, co mě (vás) zajímá; slabikáře; o životě, o významu slabikářů, písmenek a tak; krása+tajemství+poklad+zázrak=komunikace, díky; o Emě to nebylo; forma slabikář; o písmenkách; příběh paní Anny, Kája a Daniela na cestě za paní Annou do světa slabikářů; cesta za obrazem slov; jak jsem předpokládala o slabikáři, dobrý; o paní Anně; o Daniele a Káje na jevišti a o paní Anně v příběhu; o elementech a přehledném přehledu; hezké peříčkové povídání o paní a písmenkách.

Choteč

O čem si myslíte, že to bude?

Pantomima; obrázková slova; slovo o Brazílii; slovo o obrazu; jak obrazy tvoří příběhy, v každého hlavě jiný...; představení beze slov, které bude zobrazovat slova; místo slov budete používat různé obrazy; obraz; o slovech v obrazech; obraz, který mluví; slovní obraz; o slovech; příběh o slabikáři; časoslovo; o zvířatech; obraz se slovem; o zvířatech; znázornění slov v pohybu; o zvířatech; hrátky se slovy – kouzla s jazykem českým – vizualizace slovíček, slov, vět, souvětí; slovíčka zdobnělá; o nesmrtelnosti.

O čem to bylo?

O slovech, písmenech; o tom, že každý může mít své tajné dveře a když je nebudeme chtít najít, nemusíme se o tom tajemství nikdy dozvědět; o smutném životě paní Anny, která hledá útěchu v čokoládě a ve své sbírce slabikářů; životní příběh paní Anny – o samotě postižených lidí – o historii slabikářů; o paní Anně a jejích slabikářích; o dvou slečnách, co poodhalily příběh slabikářů a jejich sběratelky; o kráse slova, abecedě; o abcdef...; o abcdef...; o životě; o tom, jak jednotlivé písmenka, která sami nemají význam, tvoří společně příběhy a osudy a lidi; o slabikářích a paní Anně; lyrické ztvárnění společenských témat; o krátkosti života; o slabikářích a o rodině a vztazích; o životě; o životě paní Anny; o slabikářích; abeceda života; slabikáře; o slabikářích; Myslel jsem, že spadnete, a měl jsem o vás strach.

Čáslav:

O čem si myslíte, že to bude?

Slabikář; opona; slovo v rámečku; obraz ve slově; nakreslené slovo; obraz s dikobrazem; a, b, c, ... (v rámečku); slova tvořící obraz; obraz ze slov; obrázek představující 1 slovo; metafora; slovobraz – slovo – obraz; slovo obra – obrazné slovo; dikobraz; obraz; slova a obrazy, ale zní to jako dikobraz; výraz mezi slovem a obrazem; krásné usměvavé slovo; C K S U; slova; slovo obraz.

O čem to bylo?

O příbězích v čase; a, b, c, ... (rámečku); o dvou zvědavých malých slečnách; o slabikářích, paní Anně, touze po životě, naději, zvědavosti – děkuji, bylo to krásné; představení bylo o tom, jak se postupem času slabikáře zjednodušovali;

o životě; slabikář (*dětské písmo*); o toleranci a citlivosti k druhým lidem; o začátku, dětství, o životě, o koloběhu, o návratu; o lidském štěstí v neštěstí; o upadajícím verbálním projevu; o proměnách; zamyšlení (jednotlivec a osudy?); o vzpomínkách; o výhodách rytmické artikulace; abeceda, slova, věty jsou mocný nástroj k ovlivňování lidí; malování slovem; o slabikách; o sentimentu; životaběh.

Slovobraz

Třetí možnost vývoje autorského divadla je ta, v níž je zdůrazněno objevování a vyjasňování společného tématu, kdy téma není předem formulováno, není závazně dáno ani jako nápad nebo příběh. Navrhuje jej kdokoli ze souboru. Tato cesta je vlastně strašně marnotratná, protože se může navrhovat spousta věcí, na které ti druzí nezaberou. Ale to, že nezaberou, je směrodatné. Musí se hledat tak dlouho, až je společně něco osloví, a jestliže toto neoslovení trvá delší dobu, musí se buď rozejít anebo zveřejnit, jak je nic neoslovuje. Z toho bude muset vzniknout téma, to bude syžet jejich hry. Tuto možnost vývoje považuji za nejvlastnější projev autorského divadla. (Ivan Vyskočil, 1984)

Vzniklo představení, které má svou hodnotu. Komunikuje s diváky, zapojuje jejich paměť. Nakonec to byla právě písmena, přes která jsme odvyprávěly příběh paní Anny. Uvědomila jsem si, že je to divadlo, že se nemusím snažit vyprávět příběh paní Anny co nejvíce autenticky a pravdivě, ale mohu jej uspořádat a poupravit pro potřeby představení. To zjištění mi dodalo svobodu. Jako rekvizity nám slouží jen dřevěná abeceda a slabikáře. Jsem nadšená z jednoduchosti, která se objevila. Když někam jedeme hrát, máme jen jednu tašku a můžeme lehce cestovat jakýmkoliv dopravním spojením. To by bylo s meotarem i věšákem nemyslitelné. Možná na začátku jsem byla zklamaná z té až naivní formy, kterou jsme objevily, protože představy byly velkolepější. Ale čím více to hrajeme, tím víc si uvědomuji hloubku, která v té jednoduchosti vězí. Vše se nám tam poskládalo, slabikář, jeho svět, já i Daniela, paní Anna, její příběh, svět písmen i slabik. Můžeme hrát venku i uvnitř. Cítím se v tom po všech těch složitostech velmi svobodně. A dokonce i název Slovo**br**az, který neměl své opodstatnění, je teď namístě. Po představení, kdy se koná výstava, jsou diváci zváni do prostoru, mluví pak o sobě, o svých životech, o tom, jaký byl ten jejich slabikář.

Když jsme hrály v Chotči, někdo napsal: (Bylo to) o tom, jak jednotlivý písmenka, který samy nemají význam, tvoří společně příběhy a osudy lidí. V tom se jistě částečně má prvotní představa naplnila, když jsem si na začátku přála, aby si divák uvědomil a všiml, že komunikujeme skrze věty, které se skládají ze slov, slova ze slabik, slabiky z jednotlivých písmen.

Závěr

„Autorství je jediné ve smyslu tvorby, v pokusu o něco nového, o seberealizaci. Samozřejmě ve zpětné vazbě to znamená brát na sebe odpovědnost za to, o co jsem se pokusil, ať už se to zdařilo nebo ne.“ (Ivan Vyskočil, 1984)

Arnošt Goldflam ve své profesorské přednášce o autorské režii píše: *„Snad mohu říci, že způsob, kterým jsem si předsevzal postupovat, a to je, formulovat si smysl a podstatu věci, kterou hodlám realizovat, mě zároveň vede též k úvaze o formě, podobě budoucího tvaru. Jako by si téma samo vymezovalo a určovalo jisté cesty, kterými mě při realizaci chce vést.“ (Kovalčuk, 2007 str. 257)*

Aby mohlo vzniknout něco nově a svobodně, je potřeba sledovat, co si to žádá. U mě byla prvotní představa velmi rozdílná od výsledku práce a jsem za to ráda, protože díky tomuto procesu jsem se posunula nejen já, ale i samotná inscenace směrem od představy (která by mě i téma pravděpodobně pohltila a divák by možná nebyl s to rozumět) do srozumitelného tvaru. Byla jsem svědkem dobrodružné proměny z prvotního impulsu až k samotnému uvedení před publikum. I když to může znít příliš plytce, byla pro mne v tomto procesu velmi důležitá víra. Určitým způsobem to byla víra v sebe. Že téma, které jsem si zvolila, se neobjevilo jen tak nazdařbůh, že představa, která mě na začátku vedla, mě i sebeklikatějšími cestami nakonec dovede ke sdělnému tvaru a že naleznu klíč, jak vyprávět. Ani počáteční chaos nebyl totiž bezvýhodný: téma si v něm pomalu hledalo směr, tak jak o tom mluví Arnošt Goldflam. Když jsem se na ně dokázala soustředit, mohla jsem sledovat, vnímat, skládat, třeba i vejít do slepé uličky, ale všimnout si toho a pokračovat dál. Jana Pilátová o soustředění píše: *„Není třeba se bát, že se ztrácíme: tehdy se naopak objevujeme. Člověk je v souhře se sebou i se světem, objeví poslušnost, uvolňující spontánní a silné teď a jak. Přestane si překážet; „děje“ se to, když nevnímá sebe a výkon odděleně, když je v dění.“ (Osolsobě, 2010 str. 78)* Toto sebeobjevování je nekonečným procesem, který nekončí hotovou inscenací ani napsanou prací, ale pokračuje za to vše.

Doslov:

„Autorství nesouvisí pouze s uměleckou tvorbou, ale vlastně s celkovým postojem k životu, k existenci vlastní a také druhých.“ (Ivan Vyskočil, 1984)

Když jsem začala psát tuto práci a zamýšlet se nad tím, jak něco vzniká z chaosu a postupně se stává řádem, nevěděla jsem, že tento proces zakouším i fyzicky. Až po čase jsem zjistila, že se ve mně vytváří život. V takové chvíli máme vidinu jistého tvaru (víme, že se má narodit dítě), ale vůbec neznáme podrobnosti a nedokážeme si více představit, jak přesně vznikne. Postupně se tvoří orgány, podle určitého řádu vznikají horní a dolní končetiny. Nejdůležitější vývoj budoucího člověka je právě v této počáteční fázi. Jde o jakýsi boj, jestli vznikne nebo nevznikne. Jestli vůle k životu vyhraje, nebo vyprchá. Srdce je připravené, stvořené, ale tlouci nezačne. A tak, jak jsem psala úvod o začátku a vzniku, tak dopisuji doslov o závěru a konci.

Prožila jsem si hluboce pocit, že něco, co mělo vzniknout, nevzniklo. I to je odchylkou od řádu. Pokud ale nahlédneme za tuto situaci dál a začneme se ptát, co a jak se to stalo a jak s tím naložit, uvidíme i kousek budoucnosti, možné cesty a to, co se stalo, není už konečné, ale stává se jen etapou většího celku a dává naději a sílu do etap dalších.

Možná tu nemá místo toto přirovnání tvorby a vyrovnávání se s nenarozeným dítětem. Je to opravdu snad příliš odlišné. Berme tento úsek jako doslov pro autora, který si sem potřebuje vložit osobnější část, protože něco prožil při psaní této práce a chtěl by tu zanechat na vzpomínku malý otisk.

Jak zmiňuji v úvodu, začátek i konec jsou důležitými body překlenutí. Konec je rozloučením.

Při loučení obvykle říkáme: nashledanou, na viděnou, tak zase někdy, buď zdrav, ať se ti daří, Pán Bůh s Vámi, opatruj se, sbohem, šťastnou cestu...

seznam použité literatury

Behrndt, Synne. 2012. Dramaturg jako spolutvůrce: proces a blízkost. [editor] Daniela Pařízková a Sodja Lotker. [překl.] Kateřina Jenčová Hipská. Praha : Vyšlo v rámci Pražského Quadriennale, 2012. str. 7.

Brook, Peter. 1988. *Prázdný prostor*. [editor] Michaela Holznerová. [překl.] Alois Bejblík. Dramatická umění. Praha : Panorama, 1988. str. 149.

Gorkij, Maxim. 1973. *Na dně*. [editor] Alexander Jerie. [překl.] Jaroslav Gillar. Praha : Dilia, 1973. str. 56.

Ivan Vyskočil, Vojíš Pavel. 1984. Oddanost je víc než ochota. *Amatérská scéna*. 11 1984, stránky 4-5.

Kovalčuk, Josef. 2007. *Přednášky o divadle a umění: habilitační a profesorské přednášky pedagogů Divadelní fakulty JAMU v letech 1990-2007*. Acta musicologia et theatrologica. Brno : JAMU, 2007. str. 36. Sv. XIII. ISBN 978-80-86928-24-1.

Mikeš, Vladimír. 2017. *Proč hrát*. 1. vydání. Praha : Pražská scéna, 2017. ISBN: 978-80-88217-01-5.

Osolobě, Ad honorem prof. PhDr. Ivo. 2010. *Tendence v současném myšlení o divadle: Sborník z konference konané 5. a 6. prosince 2008 na Divadelní fakultě Janáčkovy akademie múzických umění*. [editor] Radka Kunderová. Brno : JAMU, 2010. ISBN 978-80-86928-82-1.

Skála, František. 2012. *Headlands/ Země hlav*. [editor] Lev Pavluch. 1. vydání. Řevnice : Arbor vitae, 2012. str. 17. ISBN 978-80-87164-90-7.

Sokol, Jan. 2004. *Malá filozofie člověka a slovník filozofických pojmů*. 4. rozšířené vydání (ve Vyšehradu 2. vydání). Praha : Vyšehrad, 2004. str. 45.

Vyskočil, Ivan a kol., a. 2012. *Dialogické jednání s vnitřním partnerem I*. [editor] Michal Čunderle. Praha : Brkola, 2012. str. 42. 978-80-905152-5-3.

Weinreb, Friedrich. 1995. *Symbolika biblického jazyka*. [překl.] Milan Horák. Praha : Herrmann a synové, 1995.

Wikipedie, přispěvatelé. 2017. Chaos (mytologie). *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [Online] 26. 6 2017. [Citace: 7. 9 2018.]
[https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Chaos_\(mytologie\)&oldid=15117418](https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Chaos_(mytologie)&oldid=15117418).

Přílohy

Příloha č. 1 - výňatky z emailu paní Anny

Milá Karolíno,
moc Vás zdravím a děkuju za Vaše opravdu krásné psaní. [...]

A teď k tomu "úkolů" :-)

To víte, že už i jako holce se mi kluci líbili!

V lázních v Teplicích jsem se líbila v době dospívání klukovi z Maďarska, i on se mi líbil! Kvůli tomu chodil v neděli i do kostela! Ale jen jsme po sobě pokukovali a v "tanečních" jsme mohli spolu tančit. Učili nás takové pomalejší tance.

(Byla tam se mnou už 16 letá Jana ze Slovenska od Žiliny. Zároveň tam byl kluk Zdeno, taky Slovák z Trenčína, 15letý. Venku při procházce se drželi za ruce a na Janě jsme viděly, jak je zamilovaná. Viděly to i sestřičky a další personál a ti dva byli opravdu hlídání.[...])

Hned po školní docházce jsem šla do práce do pivovaru. To už byly dvě sestry vdané a odstěhované.

V pivovare nás bylo několik mladistvých, tak pro nás uspořádali školení o vaření piva a prošli jsme celým postupem v provozu.

Už jako s šestnáctiletou se mnou chtěl začít chodit kluk, taky tam pracoval, trochu napadal na jednu nohu a chodil za mnou do kanceláře, když viděl, že jsem s prací hotová.

Nekoukala jsem na to, jestli se mi líbí, ale vadilo mi, že kouří a hned jsem mu řekla, že mi to vadí.

Doma otec hodně kouřil, my jsme vyrostli doslova v dýmu z cigaret. Otec nakonec přestal kouřit jen pár let před tím, než zemřel. Hodně špatně se mu dýchalo, strašlivě kašlal a nakonec mu vadila každá změna počasí. Tak jsem si už tenkrát řekla, že chlapa, byť bude sebehodnější a krásný, nechci, pokud bude kouřit. [...]

Jak jsem psala, chlapi jsou prasata a bylo to i tak v práci v JZD u váhy. Několik traktoristů mi pokoj nedalo. A to byli i ženáci!!! Zase jsem pak jela do Mariánek a tam za mnou přijel starý známý Jarďa z Větrně. S obrovskou kyticí, svým autem, s nevlastním otcem! Prostě si byl jistý, že tentokrát to už musí mezi námi klapnout a budeme spolu pokračovat v dopisování a naplánujeme svatbu. K tomu mu mělo

pomocť AUTO a romantický výlet za lázně, bez otce. :-) Jenže já jsem se šprajcla a nic jsem mu nedovolila. Až dneska vím, jak mu asi bylo! :-) [...]

a ten úplně první, Jirka, který měl tenkrát po vojně, je taky pryč z tohoto světa. Už dlouho. Nakonec si tu Jiřinku vzal, odstěhoval se od rodičů k ní, ale nemohli mít spolu děti, tak se rozvedli, Jirka se vrátil k rodičům a prý se z něj stal hrozný morous, jen seděl u okna a čučel na silnici.

Dopisovala jsem si i s kamarádkami z lázní a Hanka od Karlových Varů mi napsala, že byla na dovolené v Hrabyni. Že je tam ubytování pro postižené, firma, pošta, kino, restaurace, obchod, rehabiliták a krásné prostředí. Tak jednoho dne v létě, když přšelo a práce na poli se zastavila, nebylo skoro co vážit, tak jsem se do Hrabyně jela podívat. Mamka mi totiž řekla rozhodnutí otce, že můžu doma bydlet, v jedné místnosti, můžu používat wc a koupelnu a zbytek baráku bude bratra. A ještě důležitou věc, že se tam nesmím vdát! Tak jsem přemýšlela, co dál. Barák to byl obrovský, plno úklidu, v polích, v zimě jsme kolikrát neměli rozhrnutou cestu a do práce jsem se plácala v závějích. Mamka navíc byla hodně nemocná, často dlouho v nemocnici, práce v baráku byla na mě, k tomu u váhy jsem byla celé léto od vidím do nevidím, podle toho, co se sklízelo z polí. Bráchové mě taky srali, zkrátka to chtělo rozhodnutí a změnu.

V Hrabyni mi dali rovnou přihlášku k bydlení do ústavu, já ji tam hned vyplnila a po cestě jsem přihlášku v Ostravě na příslušném úřadě odevzdala a tím jsem byla dána do pořadníku. Už za dva měsíce mi přišlo z Hrabyně pozvání k nastěhování. Vůbec mi nevadila ta obrovská změna, kde bylo asi 600 vozíčkářů a jinak postižených lidí. [...]

Karolíno, dopis píšu s přestávkami celý den, dokud mám "básnické" střevo.

Mějte se hezky a napište!

Moc vás všechny zdravím! :-)

Anna

Příloha č. 2 – reflexe práce nad Slovoobrazem z pohledu Daniely

Co je Slovoobraz?

Při napsání slova Slovoobraz do Wordu si Slovoobraz vysloužil červené podtržítko. Klik a „Přidat do slovníku“. Slovoobraz již existuje i ve světě „Slova“, alespoň toho mého. Jaký je jeho význam? A jak jsem k němu přišla já, nebo spíš, jak to slovo přišlo ke mně a jak s tímto slovem jdu?

Slovoobraz bych popsala jako drama.

Expozice: říjen – listopad

Na počátku bylo slovo. To slovo bylo u Karolíny. To slovo bylo Slovoobraz.

Karolína za mnou přišla, neboť jí přišlo, že by se mnou mohla být dobrá spolupráce. Neznaly jsme se příliš osobně, jen letmo ze školy. Znaly jsme se více méně jen skrz výstupy z klauzurních prací a věděly jsme, že esteticky uvažujeme podobně.

Sešly jsme se v Lehké hlavě a vyprávěla mi, jak byla v Polsku, jak listovala slabikáři, jak se jí pletou slova a jak by ráda udělala pěkné výtvarně – slovní představení, a že pro něj má již i název! Sice zatím že neví, o čem to přesně bude, ale že by ho chtěla nechat vzniknout z procesu hledání. Z procesu zkoušení, a že by byla ráda, kdyby měla spoluherce, a že jestli bych to nebyla já.

Do té chvíle jsem neměla zkušenost s vytvářením představení vycházejícího ne z textu, ale z matné představy. Měla jsem tedy obavy, zda tak obrovské téma, jako je slovo, a tak široké téma jako obraz, je vůbec možné uchopit. Ovšem, již z tohoto myšlenkového oparu bylo možné tušit, že to ta Karolína myslí dobře. Byly jsme na stejné vlně a ke mně pomalu přicházelo nadšení, že bychom mohly vytvořit něco krásného s názvem Slovoobraz.

Chvíli jsem ještě váhala proto, že jsem měla v té době rozjednaných více věcí, které jsem měla na starosti a na zodpovědnost. Nechtělo se mi přidávat si další břemeno. A tak Karolínina nabídka v mantinelech, že ona je autor, ona se o představení bude starat, režirovat a že si chce nechat rozhodující slovo, na mě zapůsobila svěže. Navíc jsem ji brala, jako zkušenější divadelnici, od níž se mohu něco naučit.

A tak tedy ano. Budeme zkoušet Slovoobraz!

Kolize: listopad – duben

Nejprve jsme se ovšem musely seznámit.

Na první zkoušku jsem přišla nervózní. Co se bude dít? Bude legrace? Nemáme zatím společný humor. Bude to divný, honilo se mi hlavou. Na první zkoušku si Karolína připravila cvičení. Začaly jsme se profesionálně seznamovat. Seděly jsme na židlích proti sobě a popisovaly jsme, co vidíme: vysoké čelo, výrazné modré oči, jemné obočí, punčochy sladěné s úpletem, ponožky nesladěné...

Proběhla další setkání a skamarádily jsme se. Nepamatuju si ten moment. Ale začaly jsme spolu trávit čas, svěřovat se, důvěřovat si. Zamilovaly jsme se do sebe, jak se kamarádky do sebe zamilovat mohou, a děl se nám magický svět synchronicity a byl humor a legrace. Zůstávalo však, že zkoušky připravovala Karolína nebo mi dala úkol.

Téma jsme musely také pečlivě ohmatat. Zkoušely jsme různě. Pořádily jsme meotar, Karolínin kamarád Matyáš vyrobil tiskařská písmena font Dada Grotesque (říká se jim ještě nějak jinak), můj děda nám vyrobil dřevěný rozkládací sušák/věšák, občas jsme zkoušely s akordeonem, s hrací skříňkou, naučila jsem se dělat kotrmelec, Karolína se naučila hrát na kazoo, četly jsme slabikáře, poezii, experimentální poezii, četly jsme si i o slovech. Také jsme zkoušely být slovy a písmeny. A hlavně, jely jsme na výlet za paní Annou N. do Mladé Boleslavi, která nám dala nahlédnout do své sbírky i života. A byl to nakonec její příběh, o kterém jsme chtěly vyprávět. Ale nejen to. Chtěly jsme tam všechno.

Zkoušení nás bavilo. Bavily jsme se slovními hříčkami a písmena jsme viděly všude. A: *Co si dáš k snídani?* B: *Dám si chleba se žervé.* A: *Já nechci žrát Vé!* A na konci března jsme měly soustředění, ze kterého vzešel takový jeden kus, který jsme měly připravený pro konzultaci.

Krize: duben – květen

Byly jsme připravené na konzultaci. Byly jsme připravené na kritiku, myslily jsme si. Byly jsme připravené posunout to, co máme zas o kus dál, myslily jsme si. A něco jsme zjistily.

Konzultace, tj. předvedení našeho představení v modu work in progress, nebyla tak zářná, jak jsme doufaly. Ba naopak. Vystaly otázky, na které jsme myslely, že odpovědi jsou jasné. Ale vlastně jsme na ně odpovědět v klidu nedokázaly. Otázky typu: *O čem to vlastně celé je? A pro koho to je? A kdo jste vy tam?.* Výsledek konzultace v překladu a zkratce: *Jdete špatnou cestou, předělejte to!* Ne, dodělejte, jak jsme si myslely. Ale zahodit hodiny a hodiny zkoušení a začít znovu. Začít znovu? V dubnu?

Ale hlavně jsme zjistily, pro sebe jsme zjistily, že tam nejsme spolu. V té hře, jako ve hře. Špatně se to popisuje. Při tom představení zkrátka jedna druhou neviděla. Možná to bylo tím,

že jsme často zkoušely tak, že jedna byla v prostoru a druhá se na ni dívala? Možná to bylo dáno nesymetrií rolí – ta, co to vede, a ta, co jí pomáhá?

Další zkoušku jsme měly den po konzultaci. Měly jsme se připravovat pro další týden do Studia paměť, kde jsme měly předvést Slovoobraz také v modu work in progress. Ale mě se nechtělo. Cítila jsem, že to nefunguje. Cítily jsme, že to nefunguje.

A když Karolína na zkoušce vyslovila, tak a teď si zkusíme víc hrát, bylo to pro mě těžkopádné a nešlo mi si hrát na povel. Až mě uráželo vyslovovat slovo „hravost“ v takové chvíli, která svou náladou nebyla hravá, ale spíše tuhá. „*Hrej si, tu máš kohouta, bum bác letí do kouta*“. Byly jsme po konzultaci, kterou jsme obě dvě vnímaly, jako neúspěšnou ve smyslu nenaplnění právě té hravosti a lehkosti. A tak musela přijít polednice. A přišla.

Přišla krize, kde se všechny drobné křivdy a nedorozumění násobí. Na mé straně vystali ďáblové a vše se zbarvilo do temna. Přeci jen, půl roku toho, když mi někdo – Karolína - říkal, co a jak mám dělat. Půl roku ustupování v komentářích a potlačování ega, které se teď se vzepřelo na zadní. Koně Pochybnost a Malomyslnost teď chtěli uhánět pryč a řehtali: „*Jochocho, vidíš, nefunguje to!*“ Nebo tak něco.

Zkrátka přišla krize. A my měly krizi tvůrčí, krizi partnerskou a Slovoobrazovou. A tak jsme představení ve Studiu paměť zrušily a dlouho jsme nezkoušely...

Peripetie: květen

Někdy je lepší si odpočinout.

A když se všechno rozpadne, vazby, lpění, představy, vše se zahodí, je poté zase vše možné. Když to, co bylo, je daleko, nabízí se pohled z odstupu.

Když jsou dva lidi, automaticky to asociuje a tvoří pár: blízké spojení, naslouchání, porozumění, nebo naopak. V každém případě nějaký významnější vztah. Když jsou dva lidi spolu na place, tento obsah je přítomen. Něco to znamená. Divák vztah vnímá.

Další zkoušku jsme měly 8. května.

Obě jsme si i doma připravily reflexi, kterou jsme pak té druhé řekly, nebo přečetly. Probíraly jsme, co a jak se přihodilo, proč a jak. Byla i varianta, že bych z představení vystoupila a Karolína by si udělala závěrečnou prezentaci sama. Ale nakonec jsme se rozhodly představení předělat. Pryč jsme daly věšák/sušák, papír a zůstala jen písmena, slabikáře, příběh paní Anny a my.

Do existence „my“ jsme se dostaly skrz společnou humornou rekapitulaci naší krize a tato rekapitulace zůstává v úvodu našeho představení. A zazněla věta: „*Já myslím, že jsme nejdál, co jsme kdy byly!*“. Osmý květen byl tedy i pro nás takovým dnem vítězství.

Při dalších zkouškách, jsme se snažily být na place spolu co nejvíc a třetí oko (nebo páté?) nám dělala kamera. Nikomu jsme představení již raději neukazovaly. Klauzury se blížily. A my jsme se chvěly.

Katastrofa: květen - ?

29. května, v rámci klauzurního týdne, byla premiéra. A SlovoBraz a my jsme byly přijaty širým přítomným publikem! Uch. Katarze.

Týden poté jsme představení zopakovaly pro kamarády. Přes léto SlovoBraz odpočíval až do druhé půle srpna. Tento čas byl důležitý. Stále je to křehoučké představení, které hledá usazení, ale postupně s dalšími reprízami se zpevňuje a doladují se drobnosti. Posloucháme zpětnou vazbu od diváků.

Co je SlovoBraz?

Pro mě je SlovoBraz příběh, imprese, vzpomínka, se kterými jdou diváci domů, se kterými jdeme domů my. Slabikáře fungují jako kouzelné dveře do světa vzpomínek na dětství, a které se zbarvují u dospělých a starších do barvy nostalgie. K tomu, jakoby do protikladu příběh paní Anny po celý život zápolící se systémem, který ji komplikoval život ještě víc než jiným. Ona přes to, vědomě nebo nevědomě, sbírá, co je autentickou esencí nálady doby i připomínkou toho, co by mohla oprávněně nenávidět. To celé orámované naivistickými básněmi Jaroslava Seiferta a provázené dvěma zvědavými slečnami, které se snaží přijít na to, co je to SlovoBraz.

SlovoBraz, ač téměř nepracuje se scénografií, vytváří barevné obrazy, někde vzadu v paměti těch, kteří chtějí vzpomínat. Toť za mě, co dostání původního předsevzetí a touze o obrazech.

A zároveň je pro mě SlovoBraz i poznáním, že dělat divadlo ve dvou, je znát se osobně, věřit si a odpouštět si. Být kamarády.

A nakonec to slovo a obraz byly také nejdřív jen dvě všeobsažná slova, která až když se spojila, začala vytvářet SlovoBraz.

Daniela Grohová
1. 9. 2018

Příloha č. 3 – reflexe představení od diváka, autor Klára Jiránková

„Člověk se vrací celý život. Vždycky odněkud, z práce, z výletu, z dovolené, z války, z nemocnice, z hospody – vrací se pořád, až se jednoho dne nevrátí vůbec. Jeden důležitý návrat jsem opomenul, návrat z přítomnosti do minula, návrat do krajiny dětství.“ *Návraty – Jan Skácel, Třináctý černý kůň*

Slovobraz mě navrátil do krajiny dětství. Do doby, kdy podzim voněl nejen tlejícím listím, maminčiným štrúdlím, jablky, ale také novotou mého slabikáře. Mé prsty brouzdají po barevných obrázcích a velkých tiskacích písmenech. Oči se nemohou vynadívat na tu krásu. Všechno je to až takové svátečně líbezné. Jeden by si dnes možná pomyslel, že je to už trochu kýč nebo patos. Ale já bych řekla, že ne. Je to přece jen něco, co nám okrašlovalo dětství.

Zní opět staré vzpomínky,
nikdo jim neodolá:
Jde chlapec vedle maminky
A už začíná škola.

Slabikář vidím v duchu zas
s obrázky Alšovými.
Bože bylo tam tolik krás,
jež dávno zapadly mi.

Neskáče pes už přes oves
jak tenkrát v písničce skromné,
větříček sice foukal dnes,
neshodil hruštičku pro mne.

Tak jenom napadlo dneska mi,
jak jsem si v knížce té čítal.
Čas letěl nad těmi deskami
já roky nepočítal.

Karolínino představení mě pohládilo na duši i pobavilo, bylo hezky lyrické, nebylo příliš sentimentální či obalené v patosu, jak to občas u lyriky bývá. Předemnou jako by se vynořovaly obrazy nejen z dětství paní Anny, ale i z mého. Vidím i obrazy z Tarkovského Zrcadla. Vzpomínky na dětství, na to, co nám nikdo nemůže vzít. Před námi plynou obrazy a život paní Anny jako řeka a my sestupujeme na její hluboké dno, kde leží naše minulost, poklad, k němuž se tak rádi vracíme.

Příloha č. 4 – reflexe představení od diváka, autor Petr Novotný

Pro mne osobně byla klíčová práce s minimem motivů (scénografických i situačních), jež zajistily *Slovobrazu* formální čistotu a divák se snadno zorientoval a mohl mu propadnout. *Slovobraz* měl jasně daný oblouk, kde jsme se odrazili spolu s autorkami od nápadu (veřejné přiznání hledání – a nalezení – tématu, o čem to bude) a opět bezpečně přistáli ("a tak jsme se s paní Annou rozloučili"; týmž autobusem – ovšem supícím jako vlak – se vracíme domů).

Evidentním leitmotivem byla cesta vůbec – ať už reálná, či metaforická. Cesta od zahozených, byť velkolepých nápadů, k nápadu prostému, zato nosnému. Cesta autobusem za guru příběhu. Prázdný prostor zaplní dlaždice, po nichž či okolo nichž se autorky opatrně plíží, nejen v prohledávání onoho bytu, ale i v ohledávání "divadelních" možností situací a příběhu.

Prosté dřevěné dlaždice na prosté dřevěné podlaze působí "přirozeně přirozeně", nerušivě, a o to kouzelnější je odhalení jejich rubové strany s písmeny. Je tu další cesta – abeceda od A do Z, ale zároveň životní pouť paní Anny. Podtrhuji nenásilně naroubované střípky z jejího života na abecedu, kdy se – za rychloběh desítkami let – vtipně i melancholicky mění prostředí, v němž všichni žijeme. Její příběh je stejně prostý a křehký jako celý příběh *Slovobrazu* a jeho plynoucí poetika se v této prostotě může jevit stejně na hlavu postavená jako písmena na dlaždicích, jež jsou zrcadlově obrácená (detail, který není autorkami nikterak zdůrazněn, a vyvolává tedy množství možností, jak si jej vysvětlit – divákova fantazie je podobně nenásilným "nedovysvětlujícím" stylem stimulována často).

Konečně cestou je i představení slabikářů seřazených v časové ose: krátké nekomentované ukázky nám ukážou, jak se za sto let proměnil nejen jazyk, ale společnost vůbec, vztažením k majitelům ("slabikář mého dědečka, paní Anny, můj, mého budoucího dítěte") navíc získáváme emotivní zosobnění, jež nás provokuje k vlastním zasutým vzpomínkám na naše slabikáře. (Během představení bylo z publika setrvale slyšet: "Ten si pamatuju... Ten je můj! Ten měla máma...")

Principy KATaP DAMU naplnila tato autorská prezentace podle mého vrchovatě, přitom až nenápadně, což je důležité vyzdvihnout: nic zde netrčelo (a přitom se tu evidentně hrálo s něčím, co není mimo katedru běžné – dle mě by toto představení klidně mohlo být "vyslancem" KATaP, i v oné pokoře, kdy absentovaly bombastické, líbivé i třeba jen domněle oživující hudební prvky a divák se mohl plně soustředit na "slovo i obraz").

Přijde mi nepatřičné ukazovat na pár věci, jež se nepovedly – žádná totiž nesouvisela s tvarem a obsahem, pouze s aktuální kondicí obou autorek.

Příloha č. 5 – můj autorský text, který předcházel práci na představení

O knihovně slov

Slovo

Bylo na počátku.

Slova jsou svět.

A svět – to je slovo.

Začínám rozumět a na základě všech znaků snad už rozumím, že je třeba se vyjadřovat slovy.

A na základě tohoto poznatku, vám chci povědět o těch slovech a to slovy.

Jsem tu já. Člověk, který se ztrácí ve slovech. Užívá je mnohdy hloupě, plýtvá jimi, užívá je nepřiměřeně. Pletou se mu a mnohé, na která myslí, neprozradí, nezveřejní.

Nejstrašnější je to, že ta slova se často ztrácí. Nějak je někdy nemohu lehce dohledat ve své knihovně slova a místo nich se objevuje mlha a propast. A to často pak způsobuje propast mezi jedním člověkem a tím druhým.

A pak jsou ty okamžiky, kdy se neorientuji ve slovech a špatně je užívám a pokládám. To pak může vytvořit mnohé neporozumění. Kdyby tak někdo, na té druhé straně přistupoval k mým slovům tak, jakože je možné, že se mi nepodařilo jich správně užít a objevit. Mnohdy jsem špatně sklonila nějaké slovo při tom, jak jsem jej před druhého kladla. Mnohdy jsem v rychlosti přinesla a přednesla před druhého jiné slovo, než to, které to mělo být. Mělo to být právě to druhé v té mé poličce na té knihovně slov, které má úplně jiný význam. Ale já jsem hlasem vkládala význam tohoto slova do toho jiného, takže vzniklo naprosté ne-slovo, slovo mutant, slovo k ne-užití a ten druhý to nemohl ze slov pochopit.

Je to jako zvláštní materiál, ze kterého se snažíme skládat svět a občas vezmeme kámen místo dřeva a ono to pak nějak nefunguje, něco tam škobrtne a něco tam nezapadne.

A slova se pak lekají sebe samých navzájem a raději se schovávají.

A někdy, někdy se stane, že nějaké zapadlé, těžké, nebo speciální slovo - slovo, které je v té pomyslné knihovně slov někde vysoko na horní polici a leží tam dlouho a většinou zaprášené a neužívané, ale položené - tak občas takové slovo snad omylem anebo tím, že se pod ním chvějí ty police slov užívanějších, tak pak to slovo spadne někdy dolů a samo se zvláště rozprostře a odkryje a užije se. A to pak je překvapení a zároveň ta další slova, která jsou častěji užívaná, se v těchto chvílích otřesou a neví, zdali je to v pořádku, co se přihodilo a zdali to slovo dobře dopadlo, když vytvořilo takový nečekaný lek.

A bývá to legrační, zkoumat tu knihovničku - slovovničku, která opravdu vypadá jako knihovna i v tom, že se tu objevují různé tloušťky slov a různé svazky slov a slovodíly a poskládány jsou podle autorů - kořenů a také tu jsou cizojazyčné svazky slov a odborné a pak je tu nepochopitelná poezie jakýchsi slabik, které se někdy skládají a někdy jsou to spíše jakési dozvuky a ozvuky.

A některá ta slova jsou velmi stará a některá velmi nová a některá i dokonce vyslovená až v tomto roce. A také tu jsou slova poškozená, která občas potřebují vyspravit, ale to lze jedině tehdy, když si někdo všimne toho, že je to slovo poškozeno.

Například toho, že slovu „trasořitka“ chybí háček nad r a že je to, a má to být, třasořitka. Ale tím, že to slovo leželo na polici snad od začátku tak ledabyly a nikdo o něj nepečoval, stalo se to, že se dříve nezjistilo, že je, chudák, poničeno.

A tak. Už je těch slov moc. A to by mělo následovat takzvané ticho. A ticho je pauza, je to příprava před dalšími slovy. Je to zastavení a prohlídnutí si té knihovny. A takový ten lákavý pocit těšení se, jaké slovo se pak vytáhne a co se s ním objeví.

A ticho lehce můžeme stvořit, stačí uklidit všechna slova zpátky do polic a při úklidu se co nejméně zdržet jejich prohlížením. Pak už jen stačí opatrně zasunout slovo poslední a tím nastane před tichem slovům konec.